

เรื่องเล่า “หมอลำ” วัฒนธรรมในยุค Gen Z: ตอนที่ 2

บทความในตอนที่ 1 ได้กล่าวถึงพลวัต พัฒนาการ รวมถึงความสัมพันธ์ของหมอลำกับอัตลักษณ์คนอีสาน ซึ่งเคยถูกสร้างความหมายภายใต้วาทกรรม “ดนตรีของความเป็นอื่น” ว่าเป็นปัจจุบัน “หมอลำ” กลายเป็นศิลปะการแสดงที่บ่งบอกตัวตนของคนอีสานและเป็นส่วนหนึ่งของสังคมร่วมสมัยในปัจจุบัน ในตอนที่ 2 จึงกล่าวถึงหมอลำในฐานะวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ผู้คนกำลังให้ความสนใจ โดยชวนมองหมอลำในสังคมร่วมสมัยภายใต้แนวคิดวัฒนธรรมสมัยนิยม (Pop Culture) พร้อมสะท้อนมุมมองและทัศนะของผู้เขียนในฐานะวัยรุ่นยุค Gen Z ว่ามีความคิดและทัศนคติต่อหมอลำอย่างไร

หมอลำกับสังคมไทยและความเป็นไปในวิถี “Pop Culture”

คำว่า “Pop Culture” มีผู้ถกเถียง ตีความ และให้คำนิยามเอาไว้หลายความหมายด้วยกัน ดังนี้ John Storey (1993, อ้างถึงใน พัฒนา กิตติอาษา, 2546) กล่าวว่า “Pop Culture” หรือ “วัฒนธรรมสมัยนิยม” มีคำนิยาม 6 ประการด้วยกันคือ

- 1) วัฒนธรรมทั่วไปที่ผู้คนจำนวนมากชื่นชอบ มีรายละเอียดแยกย่อยแตกต่างกันไปแต่ละสังคม
- 2) วัฒนธรรมที่เกิดจากการให้คำนิยามของชนชั้นสูงหรือชนชั้นนำ (High Culture)
- 3) วัฒนธรรมมวลชน (Mass Culture) นิยามในข้อนี้จะเน้นไปที่วัฒนธรรมซึ่งถูกผลิตและเผยแพร่ผ่านสื่อโฆษณา เป็นความหมายที่อิงกับสินค้าในระบบทุนนิยม เช่น แฟชั่น เสื้อผ้า ซีรีส์ ภาพยนตร์ ดนตรี นวนิยาย ฯลฯ นอกจากนี้ยังเชื่อมโยงกับการครอบงำทางอุตสาหกรรมจากประเทศโลกตะวันตกอย่างอเมริกา เนื่องจากวัฒนธรรมสมัยนิยมมีศูนย์กลางและความเป็นมาภายใต้ “การทำให้เป็นเหมือนอเมริกัน” (Americanization) เพื่อให้สินค้าผลิตออกมาขายให้กับคนจำนวนมากได้ โดยอำนาจการผลิตขึ้นอยู่กับประเทศโลกตะวันตก
- 4) วัฒนธรรมขนานแท้และดั้งเดิมที่เกิดจากประชาชนหรือคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง
- 5) พื้นที่ของการต่อสู้ระหว่างกลุ่มคนที่ถูกเอารัดเอาเปรียบในสังคมกับกลุ่มคนที่มีอำนาจครอบงำสังคม เป็นความหมายที่มาจากแนวคิดของ Antonio Gramsci นักวิชาการสายมาร์กซิสต์ชาวอิตาลี ดังนั้นวัฒนธรรมสมัยนิยมในความหมายนี้จึงเป็นสิ่งที่เกิดจากการต่อสู้ ต่อรอง ช่างชิงอุดมการณ์ และผลประโยชน์ของคนส่วนใหญ่ในสังคม
- 6) วัฒนธรรมที่เกิดขึ้นหลังยุคปฏิวัติอุตสาหกรรมและการขยายตัวของชุมชนเมือง นิยามในข้อนี้สะท้อนให้เห็นอิทธิพลของสื่อและการคมนาคมในโลกยุคใหม่ ซึ่งทำให้ผู้คนมีวิถีชีวิตที่เปลี่ยนไปจากเดิม กระแสวัฒนธรรมสมัยนิยมจึงเปรียบเสมือนพลังงานที่มองไม่เห็นแต่รู้สึกได้

นันทขว้าง สิริสุนทร (2545, อ้างถึงใน ณรงค์ศักดิ์ นิลเขต, 2555) แสดงความคิดเห็นว่า วัฒนธรรมสมัยนิยม หรือ “วัฒนธรรมป๊อป” คือสิ่งที่อยู่ในกระแสความสนใจของผู้คนจำนวนมาก เป็นสิ่งที่ไม่ซับซ้อนและอยู่ในชีวิตประจำวันของคนทั่วไป ซึ่งวัฒนธรรมป๊อปมักจะถูกขับเคลื่อนในเชิงพาณิชย์ หรือไม่ก็เป็น “สัญลักษณ์แห่งยุคสมัย” กล่าวคือ จะมีกระแสต่อเนื่องในระดับหนึ่งไม่ใช่แค่เพียงโด่งดัง มีผลต่อสังคมไม่ทางตรงก็ทางอ้อม บางครั้งอาจเรียกว่าเป็น “Culture Trends” ของสังคมยุคใหม่ เป็นสิ่งที่มหาชนให้ความสนใจ จะเป็นอะไรก็ได้ทั้งนามธรรมและรูปธรรม ไม่จำเป็นต้องมีคุณค่าทางจิตใจหรือมีประโยชน์ต่อสังคมก็ได้ มีลักษณะตรงข้ามกับวัฒนธรรมชั้นสูง แต่ไม่ได้ถูกจำกัดให้เป็นวัฒนธรรมของคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง

“Pop Culture” มีคำจำกัดความที่หลากหลาย รวมถึงยังมีมิติข้อสรุปที่แน่นอนตายตัว ทว่าจากการทำความเข้าใจและตีความทั้งหมด กล่าวได้ว่า วัฒนธรรมสมัยนิยมคือสิ่งที่ผู้คนกำลังให้ความสนใจและอยู่ในการรับรู้ของมวลชนจำนวนมาก เป็นวัฒนธรรมที่ไร้พรหมแดนและไม่มีสิ่งใดมาจำกัดการเข้าถึงของผู้คน อีกทั้งยังเกี่ยวเนื่องเชื่อมโยงกับอุตสาหกรรมในระบบทุนนิยมอย่างมีนัยสำคัญ และหากนำแนวคิด “วัฒนธรรมสมัยนิยม” (Pop Culture) มามองปรากฏการณ์ที่กำลังเกิดขึ้นในประเทศไทยแล้ว จะพบว่า มีวัฒนธรรมสมัยนิยมอยู่อย่างหนึ่งที่ผู้คนให้ความสนใจในปัจจุบัน เป็นศิลปะการแสดงของชาวฮิสปานิกที่เรียกว่า “หมอลำ” เห็นได้จากแรงสนับสนุนโดยกลุ่มคนที่ชื่นชอบ กระทั่งหมอลำมีโอกาสได้ไปแสดงต่างประเทศหลายครั้ง ยกตัวอย่าง “ลำโย ไททองคำ” นักร้องลูกทุ่งหมอลำซึ่งมีทัวร์คอนเสิร์ตในยุโรปถึง 9 ประเทศ ได้แก่ สวิตเซอร์แลนด์ สวีเดน ฟินแลนด์ เยอรมนี นอร์เวย์ เบลเยียม ออสเตรีย และเดนมาร์ก ในเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2567 (Khanittha J., 2567)

นอกจากนี้ความนิยมของหมอลำยังปรากฏให้เห็นผ่านการที่ศิลปินจากรายการ “หมอลำไอดอล” ซึ่งเป็นรายการแข่งขันรูปแบบ Survival เพื่อค้นหาสุดยอดนักร้องหมอลำของประเทศไทยเจเนอเรชันใหม่เข้าสู่การบันเทิง ได้ไปโชว์ที่ต่างประเทศในงาน Thai Festival Mexico 2025 ที่สถานเอกอัครราชทูตไทย ณ กรุงเม็กซิโก ภายใต้การสนับสนุนของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) และ บริษัท คิคลิก จำกัด ในโอกาสเฉลิมฉลองวาระครบรอบ 50 ปีความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างไทยและเม็กซิโก วันที่ 9-10 สิงหาคม พ.ศ. 2568 ณ CENART กรุงเม็กซิโก โดย “เอี้ยหน้อย” หรือ “สุชาติ อินทร์พรหม” หนึ่งในผู้ก่อตั้งหมอลำคณะ “ฮิสปานนครศิลป์” และเป็นผู้จัดรายการหมอลำไอดอล ได้พาเหล่าศิลปินอย่าง อ้อพ สุรพล, อาย ปาลิตา, ยูโร พิชรพล, ทิม สกลนคร และนาจिन ชินภัทร ผู้เป็นตัวแทนของชาวฮิสปานิกไปเผยแพร่วัฒนธรรมศิลปะการแสดงหมอลำในวาระสำคัญของประเทศครั้งนี้ด้วย (ห้องข่าวบันเทิง, 2568)

ความนิยมนี้สะท้อนให้เห็นว่าหมอลำมีอิทธิพลต่อสังคมไทยในลักษณะ “วัฒนธรรมสมัยนิยม” (Pop Culture) ซึ่งกำลังได้รับความสนใจจากหลายภาคส่วนของไทย การได้ไปแสดงคอนเสิร์ตภายใต้การสนับสนุนของรัฐบาลในวาระงานเชื่อม “สัมพันธ์ทางการทูต” ระหว่างไทยกับ

ต่างประเทศ นับเป็นปรากฏการณ์ที่ชี้ให้เห็นว่า ภาครัฐเริ่มหันมาสนับสนุนภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวอีสานอันเป็นอำนาจละมุน (Soft Power) ที่มีอิทธิพลและอาจส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจของไทย จากที่แต่ก่อนไม่ได้มีนโยบายผลักดันหรือให้ความสนใจกับวัฒนธรรมหมอลำมากเท่าไร ดังนั้นเมื่อหมอลำมีเรื่องของอุตสาหกรรมหรือเศรษฐกิจเข้ามาเกี่ยวข้องก็กล่าวได้ว่า หมอลำเป็นวัฒนธรรมสมัยนิยมได้อย่างชัดเจน เพราะเมื่อ “อะไร” หรือ “สิ่งใด” ก็ตามที่มีอำนาจสามารถขับเคลื่อนสังคม ตลอดจนมีอิทธิพลต่อมวลชนจำนวนมาก กระทบสามารถผลิตออกสู่ตลาดอุตสาหกรรมได้ สิ่งนั้นก็กลายเป็นวัฒนธรรมสมัยนิยมไปโดยปริยาย

เมื่อกล่าวว่าหมอลำได้รับความสนใจจากผู้คน คงไม่พ้นการมองผ่านวัฒนธรรมศูนย์กลางด้านศิลปะความบันเทิงของไทยอย่าง “T-pop” หากย้อนกลับไปราว 2 ทศวรรษที่ผ่านมา รูปแบบอุตสาหกรรมเพลงที่ไทยหยิบยืมมาจากวัฒนธรรมต่างประเทศจนทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปอย่างก้าวกระโดดคือแนวเพลงแบบ “K-pop” ที่รับมาจากประเทศเกาหลีในยุค Korean Wave และโมเดลการสร้างศิลปินกลุ่มแบบ K-pop มีอิทธิพลต่อวงการเพลงไทยอย่างมาก เห็นได้จากเมื่อไม่กี่ปีที่ผ่านมา นายทุนผู้อยู่เบื้องหลังวงการเพลงไทย ได้ผลิตสื่อบันเทิงในรูปแบบรายการ Survival เพื่อสร้างศิลปินไอดอลแบบกลุ่ม (Boy group/Girl group) ขึ้นมาในรูปแบบเดียวกับประเทศเกาหลี จนกระทั่งเกิดวงดนตรีไทยที่เรียกว่ากลุ่มนักร้อง “T-pop” ขึ้นมาหลายวง ไม่ว่าจะเป็นศิลปินกลุ่มหญิง (Girl group) ที่ได้รับความนิยมและเคยไปแสดงที่ต่างประเทศมาหลายครั้งแล้วอย่างเช่นวง “4EVE” ค่าย XOXO ENTERTAINMENT หรือ กลุ่มศิลปินชาย (Boy group) ที่มาจากรายการ “789 SURVIVAL” อย่างวง “BUS” และ “DICE” ค่าย SONRAY MUSIC และ “LYKN” ค่าย RISER MUSIC จากรายการ Project Alpha โดยศิลปินเหล่านี้ได้รับอิทธิพลจากกระแสการสร้างวงดนตรีแบบ K-pop จนกลายมาเป็นกลุ่มคนที่ได้รับความนิยมจากผู้คนในสังคมไทย โดยเฉพาะวัยรุ่นยุค Gen Z ปัจจุบันนี้

กระแสความนิยมของอุตสาหกรรม T-pop เกิดการขยายตัวและมีพื้นที่ในสื่อสังคมมากขึ้น รวมถึงได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐมากกว่าในอดีต เห็นได้จากที่รัฐบาลสนับสนุนให้มีโครงการ Music Exchange จัดทำโดย สำนักงานส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (องค์การมหาชน) หรือ CEA ร่วมกับคณะกรรมการขับเคลื่อนอุตสาหกรรมด้านดนตรี โดยเป็นโครงการที่สร้างโอกาสให้ศิลปินไทยได้แสดงศักยภาพในเวทีระดับโลก และมีวัตถุประสงค์เพื่อขับเคลื่อนให้อุตสาหกรรมการบันเทิงของไทยเข้าสู่ตลาดโลกได้ในอนาคต (Creative Economy Agency, ม.ป.ป.) นับเป็นสิ่งที่ช่วยผลักดันศิลปินไทยให้ไปสู่สากลได้อย่างน่าสนใจ ทว่าหากย้อนกลับมาองศิลปะการแสดงหนึ่งในประเทศไทยอย่าง “หมอลำ” ก็ทำให้ออดตั่งคำถามไม่ได้ว่า ปัจจุบันในกระบวนการผลักดันอุตสาหกรรมเพลงไทย ดนตรีอีสานอย่างหมอลำได้รับการผลักดันหรืออย่างน้อยที่สุด ถูก “ยอมรับ” จากกลุ่มคนในวงการเพลงและสังคมไทยมากน้อยแค่ไหน

ในช่วงไม่กี่ปีที่ผ่านมา วงการ T-pop ได้นำเอาหมอลำมาผสมผสานในการสร้างสรรค์เพลงหลายเพลงด้วยกัน ยกตัวอย่างเช่น เพลงฮิตติดหูผู้คน “โดดติดง” ของ BNK48 วงเกิร์ลกรุ๊ปที่มีชื่อเสียงอย่างมากในไทยและได้เข้ามาเปลี่ยนแปลงวงการ T-pop ครั้งยิ่งใหญ่ทำให้ผู้คนหันมาสนใจเพลงไทยที่มีกลิ่นอายความเป็นอีสานผสมอยู่มากยิ่งขึ้น ด้วยยอดรับชมบนแพลตฟอร์มยูทูปมากกว่า 200 ล้านครั้ง ซึ่งในเพลงจะมีลักษณะเป็นหมอลำอย่างชัดเจนทั้งเครื่องดนตรีที่ใช้บรรเลงท่วงทำนอง รวมถึงสำเนียงภาษาในการร้อง และเมื่อไม่นานมานี้ก็เกิดปรากฏการณ์ “Zolar x หมอลำคณะระเบียบวาทศิลป์” ในวันที่ 13 ตุลาคม พ.ศ. 2568 ซึ่งเป็นการแสดงของวง T-pop บนเวทีหมอลำที่ทำให้เห็นถึงการเปิดรับและผสมผสานของเพลงไทยกับหมอลำได้อย่างชัดเจน (ZOLARofficialTH, 2568)

นอกจากนี้ศิลปินวง T-pop ที่มีชื่อเสียงในประเทศไทยหลายวงซึ่งมีช่วงอายุเฉลี่ยอยู่ในวัย Gen Z ได้นำเอาเพลงหมอลำเข้ามาผสมผสานในการแสดงตามเวทีต่าง ๆ อย่างแพร่หลาย และเป็นไปในทิศทางเชิงบวก นั่นคือ มีความสนุกสนานไปกับเพลงหมอลำ แสดงโชว์ด้วยความตั้งใจและให้เกียรติ ซึ่งการแสดงออกเช่นนี้ นับเป็นหนึ่งในสัญญาณว่าวงการเพลงไทย หรือ T-pop ได้ยอมรับวัฒนธรรมหมอลำอันเป็นศิลปะดนตรีท้องถิ่นของชาวอีสานไว้ด้วยความยินดีและเต็มใจ ต่างจากในอดีตที่ภาพของหมอลำมักจะไม่ถูกนำเสนอให้เห็นผ่านวัฒนธรรมศูนย์กลาง (Central Culture) หรือไม่ถูกนำมากล่าวถึงไม่ว่าในแง่มุมใดก็ตาม อีกทั้งยังโดนดูถูกในฐานะวัฒนธรรมของ “กลุ่มคนชายขอบ” ที่เคยถูกกดทับอย่างชาวอีสาน ปัจจุบันเมื่อหมอลำได้รับการตอบรับที่ดีขึ้นจากส่วนกลางจึงนำตั้งข้อสังเกตว่า การที่หมอลำซึ่งเป็นวัฒนธรรมที่เคยถูกมองว่า “ต่ำ” กว่าวัฒนธรรมศูนย์กลางในอดีต ได้รับการยอมรับมากขึ้นเป็นเพราะผู้คนมองเห็นอัตลักษณ์ความเป็นอีสานและตระหนักถึงคุณค่ามรดกทางภูมิปัญญาอย่างแท้จริง หรือเพียงสนับสนุนหมอลำในฐานะผลผลิตที่สามารถขับเคลื่อนเศรษฐกิจของประเทศไปได้ในอนาคตเท่านั้น

สุดท้ายแล้วแม้ว่า “หมอลำ” จะเป็นวัฒนธรรมสมัยนิยม (Pop Culture) ด้วยปัจจัยใดก็ตาม แต่หมอลำก็คือนิยามของความนิยมในปัจจุบัน หนึ่งในศิลปะวัฒนธรรมที่ไปไกลระดับโลก และเริ่มมีที่ทางตำแหน่งแห่งหนในสังคมมากยิ่งขึ้นเรื่อย ๆ รวมถึงมีปฏิสัมพันธ์อันดีกับศิลปะและองค์ความรู้อื่น ๆ อีกมากมาย ตลอดจนจนเป็นหนึ่งในองค์ประกอบของการขับเคลื่อนเศรษฐกิจไทยในรูปแบบอุตสาหกรรมเชิงวัฒนธรรมได้ “หากมีการสนับสนุนที่ดีจากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง” ดังนั้นหมอลำในฐานะวัฒนธรรมสมัยนิยม จึงเป็นปรากฏการณ์หนึ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงแง่มุมของการยอมรับความแตกต่างหลากหลายในสังคม รวมไปถึงทิศทางการผลักดันให้หมอลำกลายเป็นอุตสาหกรรมเชิงวัฒนธรรมของไทยในปัจจุบันนี้

จากที่กล่าวถึงหมอลำในมิติต่าง ๆ ทั้งในตอนที่ 1 และ 2 จะเห็นได้ว่าหมอลำมีแง่มุมที่น่าสนใจหลายด้านด้วยกัน ทั้งเศรษฐกิจ สังคม และศิลปะความบันเทิง แสดงให้เห็นว่าหมอลำมีความสัมพันธ์เกาะเกี่ยวกับหลายสิ่งมากมาย และในเนื้อหาต่อไปจะกล่าวถึงทัศนะอีกแง่หนึ่งผ่าน

มุมมองของเด็ก Gen Z ซึ่งเป็นคนในวัฒนธรรม และเติบโตมาท่ามกลางดินแดนที่เต็มไปด้วย ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น หนึ่งในนั้นก็คือ “หมอลำ”

ทำไมการฟังหมอลำจึงถูกสังคมมองว่าเป็นเรื่อง ขบขัน และ “ไม่เท่”

เมื่อผู้คนรวมกลุ่มนั่งพูดคุยหรือทำกิจกรรมร่วมกัน หากมีใครคนหนึ่งเปิดฟังเพลงหมอลำ คนคนนั้นมักจะถูกมองว่าเป็นเป้าของการล้อเลียนจากเพื่อนในกลุ่มทันที ผ่านท่าทีและถ้อยคำที่แฝง ความขบขัน เช่น “เหยดดดด” “เอาวะ โครตเทสดี” ซึ่งในความหมายโดยนัยกลับสื่อว่าเป็น “เทสที่ไม่ดี” สถานการณ์เช่นนี้อาจทำให้บางคนฟังเพลงหมอลำเป็นประจำเลือกที่จะปกปิดรสนิยมของตนในพื้นที่สาธารณะ ขณะเดียวกัน สังคมกลับยกย่องและให้คุณค่ากับผู้ที่ฟังเพลงสากลว่าเป็นผู้มี “รสนิยมดี” และสามารถเปิดฟังได้อย่างเปิดเผยโดยไม่รู้สึกรังเกียจ

ในประเด็นที่กล่าวมาข้างต้น เราอาจวิเคราะห์ได้ว่า ภาพจำที่สังคมไทยมีต่อเพลงหมอลำคือว่าไร้รสนิยมหรือไม่ ? จริง ๆ แล้วการติดภาพจำเช่นนั้น อาจไม่ได้มาจากศิลปะการแสดงหมอลำโดยตรง หากแต่เป็นผลมาจากโครงสร้างอำนาจทางวัฒนธรรมที่ยกวัฒนธรรมแบบส่วนกลาง อย่างวัฒนธรรมตะวันตกให้มีสถานะสูงกว่าวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยเฉพาะวัฒนธรรมของคนอีสาน ที่ถูกลดทอนคุณค่าให้เป็นเพียงวัฒนธรรมชายขอบ ซึ่งในประวัติศาสตร์สังคมไทย รสนิยมทางดนตรีมักถูกโยงกับชนชั้น การศึกษา และความเป็น “สมัยใหม่” เพลงสากลหรือเพลงป๊อปที่ได้รับอิทธิพลจากตะวันตกจึงถูกมองว่าเป็นตัวแทนของความเจริญ ความอินเตอร์ และความมีรสนิยม ในขณะที่หมอลำซึ่งมีรากฐานจากวิถีชีวิตของคนชนบท ใช้ภาษาถิ่น และสะท้อนชีวิตของชนชั้นแรงงาน กลับถูกเหมารวมว่าเชย บ้านนอก หรือไม่มีคุณค่าทางศิลปะ ทั้งที่ในความเป็นจริง หมอลำมีโครงสร้างทางดนตรี การใช้ภาษา การเล่าเรื่อง และการแสดงที่เป็นเอกลักษณ์และน่าสนใจไม่แพ้ศิลปะการแสดงแขนงอื่น

อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันหมอลำเริ่มถูกนำเสนอในพื้นที่ใหม่ ๆ ทั้งบนแพลตฟอร์มดิจิทัล วงการเพลงแนวอื่น ๆ เว็บไซต์สากล การปรากฏตัวของหมอลำในสื่อกระแสหลักและพื้นที่สากล เช่นนี้ ทำให้เรามองเห็นการลดอคติที่สังคมไทยเคยมีต่อศิลปะพื้นบ้านอีสาน พร้อมทั้งเปิดโอกาสให้เกิดการตีความและให้คุณค่าใหม่แก่รสนิยมทางดนตรีที่หลากหลายมากขึ้น ส่งผลให้ภาพจำในอดีตของหมอลำกำลังเปลี่ยนแปลงไป

วัฒนธรรมหมอลำ: หนึ่งในทัศนะของ Gen Z

หมอลำเป็นวัฒนธรรมที่ผู้คนในสังคมไทยรู้จักและให้ความสนใจมากขึ้นจากอดีต อาจเพราะผู้คนเริ่มเปิดรับความแตกต่างหลากหลายของกันและกันมากยิ่งขึ้น และมองว่าศิลปะไม่มีพรมแดนมาแบ่งกัน รวมถึงเป็นหนึ่งในศิลปวัฒนธรรมที่เข้าถึงผู้คนได้ทุกเพศทุกวัย อย่างการที่ศิลปินไทย หรือ T-pop หยิบยกเอาวัฒนธรรมหมอลำไปผสมผสานในการแสดงต่าง ๆ สะท้อนให้เห็นว่าผู้คน

ในสังคมไทยได้เปิดใจ เปิดรับ และเริ่มสนับสนุนดนตรีอีสานมากขึ้น และส่งผลให้รัฐบาลหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องหันมามองวัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างหมอลำในมิติที่ลึกซึ้งและแตกต่างไปจากเดิม

อัตลักษณ์วัฒนธรรมอีสานที่ถูกนำเสนอผ่านดนตรีหมอลำเป็นอำนาจละมุน (Soft Power) ที่รัฐบาลให้ความสนใจอย่างจริงจังเมื่อไม่กี่ปีที่ผ่านมา ในยุคที่ประเทศอันร่มรวยไปด้วยวัฒนธรรม มีการแข่งขัน ต่อสู้ และต่อกรพื้นที่ในระบบเศรษฐกิจ การมีทุนทางวัฒนธรรมที่เข้มแข็งจะส่งผลให้ประเทศมีรายได้มากขึ้นจากการขยายตัวของเศรษฐกิจในตลาด ดังนั้นการผลักดันและสนับสนุนทุนทางวัฒนธรรม จึงเป็นสิ่งสำคัญที่รัฐบาลควรหันมาให้ความสนใจ เนื่องจากการได้รับแรงสนับสนุนจากภาครัฐจะเป็นผลดีต่อหมอลำและหากผู้สนับสนุนหรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการผลักดัน มีความเข้าใจหรือตระหนักถึงคุณค่าอันเป็นมรดกวัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างแท้จริง การทำให้วัฒนธรรมกลายเป็นอุตสาหกรรมที่ต้องมีการประยุกต์ ปรับตัว ตลอดจนลดทอนหรือเปลี่ยนแปลงบางอย่างไปเพื่อให้ตอบสนองต่อผู้บริโภคก็จะมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นและไม่ทำลายรากเหง้าของหมอลำให้เลือนรางจางหายไป

ข้อสังเกตอีกอย่างหนึ่ง คือ การมองผ่านประวัติศาสตร์ท้องถิ่นอีสานที่ “หมอลำ” เคยถูกกีดกันให้กลายเป็นอื่นในสังคมไทย ทว่าในปัจจุบันกลับเริ่มได้รับการมองด้วยสายตาที่เปลี่ยนไปและถูกยอมรับมากขึ้นในฐานะส่วนหนึ่งของความเป็นไทย หากแต่การกลายเป็น “ส่วนหนึ่ง” ของความเป็นไทยในปัจจุบันนั้นมีความสัมพันธ์เชิงสัญญะบางอย่างที่เมื่อพินิจผ่านมุมมองประวัติศาสตร์จะพบว่าการที่หมอลำได้รับการยอมรับจากส่วนกลาง อาจเป็นหนึ่งในวิธีที่ “รัฐ” พยายามลบรอยร้าวรานที่เคยเกิดขึ้นในอดีต ทั้งเรื่องที่ชาวอีสานเคยถูกกดทับ รวมถึงไม่ถูกยอมรับด้วยเหตุผลต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็น เชื้อชาติ การเมือง หรืออื่น ๆ อีกมากมาย ดังนั้นการที่ภาครัฐเริ่มยอมรับวัฒนธรรมความเป็นอีสานมากขึ้น ก็อาจเป็นส่วนหนึ่งในกลยุทธ์การสมานบาดแผลแห่งความบาดหมางระหว่างรัฐกับชาวอีสานที่เคยเกิดขึ้นในอดีตอย่างมีนัยสำคัญ

การต่อกรของหมอลำกับอำนาจละมุน (Soft Power)

หมอลำ กลายเป็นวัฒนธรรมที่เชื่อมโยง (Connect) เลือก (Collect) ผู้คนที่มีรสนิยมและความรู้สึกร่วมกันเข้าไว้ด้วยกัน ขยายพื้นที่ออกนอกอีสานข้ามพรมแดนไปยังต่างประเทศ แม้คนเหล่านั้นจะไม่เข้าใจภาษาและความหมายที่สื่อออกไป แต่จังหวะและทำนองดนตรีกลับสามารถส่งต่ออารมณ์และความรู้สึกไปยังผู้คนต่างวัฒนธรรมให้เข้าถึงสุนทรีย์แห่งความสนุกสนานได้เช่นเดียวกัน

ท่ามกลางโลกที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว หมอลำเองก็ไม่เคยหยุดนิ่งหากค่อย ๆ เคลื่อนไปพร้อมกับกระแสโลกาภิวัตน์อย่างสิ้นไหล ปรากฏตัวอยู่ในโลกของดนตรีหลากหลายบริบท ดังเช่นการผสมผสานความเป็นหมอลำกับดนตรีแอฟริกันของ รีสมี เวย์ระนะ หรือที่รู้จักกันในชื่อ Rasmee Isan Soul ผู้นำเสนอแนวเพลงหมอลำแบบโซล ๆ จนเกิดคำอธิบายเชิงอุปมาในชื่อ

สังคมออนไลน์ว่า “เหมือนกินข้าวเหนียวจำศีล” คำเปรียบเปรยดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าหมอลำและความม่วนเป็นสูตรผสมที่สามารถผสมเข้ากับวัฒนธรรมอื่น ๆ เพื่อสร้างประสบการณ์ทางสุนทรีย์ะใหม่ให้แก่ผู้ฟังได้อยู่เสมอ รวมไปถึงการนำเพลงของศิลปิน K-pop มาผสมผสานกับดนตรีหมอลำในเวอร์ชันไทยริมิคซ์ จนกลายเป็นคลิปไวรัลบนแพลตฟอร์มโซเชียลมีเดีย ซึ่งไม่เพียงได้รับความนิยมในหมู่ผู้ใช้งานทั่วไป หากยังได้รับการตอบกลับจากศิลปินต้นฉบับเกิดเป็นเทรนด์ที่ถูกผลิตซ้ำอย่างแพร่หลายหมอลำจึงเปรียบเสมือนวัตถุดิบชั้นดีที่สามารถผสมเข้ากับสิ่งใดก็ได้ โดยยังคงรสชาติเฉพาะของตนเองเอาไว้ ทั้งนี้เพราะหมอลำเป็นวัฒนธรรมที่ไม่อาจถูกตีกรอบหรือครอบงำได้ง่าย จึงทำให้หมอลำสามารถเดินทางไปไกลและสร้างปรากฏการณ์ใหม่อย่างต่อเนื่อง

อย่างไรก็ตาม ในยุคที่หมอลำได้หลายกำแพงของโลกดนตรีและพัฒนาบทบาทไปสู่การเป็นอุตสาหกรรมที่ได้สร้างผลกระทบทางเศรษฐกิจทั้งยังมีส่วนสำคัญกับหลายภาคส่วน หมอลำกลายเป็นมหรสพพื้นบ้านที่สามารถสร้างงานและอาชีพให้กับคนจำนวนมาก ทำรายได้หมุนเวียนทางเศรษฐกิจในระดับพื้นบ้าน ทว่าจากข้อมูลสถิติและการสัมภาษณ์เชิงลึกเกี่ยวกับอุตสาหกรรมหมอลำพบว่า แม้หมอลำจะถูกยกให้เป็นตัวอย่างของ Cultural Marketing หรือวัฒนธรรมที่สามารถสร้างคุณค่าได้แล้ว เบื้องหลังความสวยงามดังกล่าวกลับซ่อนความเปราะบางอย่างชัดเจน เนื่องจากการยืนด้วยลำแข้งของคนหมอลำเพียงอย่างเดียวคงไม่เพียงพอในภาวะวิกฤตฉุกเฉิน

ในช่วงวิกฤตการณ์โควิด-19 ที่ส่งผลกระทบอย่างรุนแรงต่ออุตสาหกรรมการบันเทิง ได้เปลือยให้เห็นหมอลำในฐานะผู้ผลิตทางวัฒนธรรมที่ต้อง “ยืนด้วยลำแข้งของตนเอง” ฝ่าวิกฤตของโรคและเศรษฐกิจ คณะหมอลำจำนวนมากต้องดิ้นรน ปรับรูปแบบการแสดง และแสวงหาช่องทางใหม่เพื่อความอยู่รอด โดยปราศจากการเยียวยาหรือการสนับสนุนจากภาครัฐ (สรวิชัย ชัยเดช และ อาชวิชัย อินทร์หา, 2023) ซึ่งได้สะท้อนความอ่อนแอบทบาทของหมอลำในฐานะผู้สร้างรายได้ทางเศรษฐกิจที่ไร้การรองรับอย่างเป็นรูปธรรมจากรัฐ จึงนำมาสู่การตั้งคำถามว่าถึงเวลาแล้วหรือยังที่รัฐต้องทบทวนนโยบายในการสนับสนุนและรองรับวัฒนธรรมพร้อมผู้ขับเคลื่อนให้สามารถพัฒนาเป็นอุตสาหกรรมการบันเทิงที่ได้รับความคุ้มครอง รัฐพร้อมหรือไม่ที่จะให้พื้นที่ของหมอลำเข้าไปอยู่ในระบบเศรษฐกิจที่ถูกรองรับด้วยนโยบายอย่างเป็นรูปธรรมและสนับสนุนหมอลำในฐานะ Soft Power อย่างแท้จริง ไม่ใช่เพียงวาทกรรมที่สวยงามแต่เนื้อในนั้นกลวงเปล่า

ผู้เขียน

กัญญารัตน์ เทียงผดุง, ชลลดา ปานพิมพ์ และเบญญพร บุญพันธ์

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

นิสิตฝึกประสบการณ์ ฝ่ายคลังข้อมูลวิชาการ ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน)

เอกสารอ้างอิง

- จิรเดช โอภาสพันธุ์วงศ์. (2017, 16 กันยายน). *My Song From My Soul* ฟัง รสมี Isan Soul เล่าถึงจิตวิญญาณแห่งหมอลำในวันที่เธอทำลายกำแพงทางดนตรีได้สำเร็จ. The Cloud. <https://readthecloud.co/thoughts-6/>
- ณรงค์ศักดิ์ นิลเขต. (2555). *วัฒนธรรมป๊อปในป๊อปอาร์ตไทย ระหว่างปี พ.ศ. 2523-2553* [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศิลป์, มหาวิทยาลัยศิลปากร]. Silpakorn University Repository : SURE. <https://sure.su.ac.th/xmlui/handle/123456789/13274>
- พัฒนา กิติอาษา. (2546). *คนพันธุ์ป๊อป: ตัวตนคนไทยในสมัยนิยม*. ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน). <https://db.sac.or.th/siamrarebooks/books/674/SRB-0674>
- สรวิชัย ชัยเดช และ อาชวิชัย อินทร์หา. (2023, 9 พฤษภาคม). *หมอลำ อุตสาหกรรมพื้นล้านนอกสายตารัฐ* *เกมท่า Soft Power ในเชิงนโยบายก่อนโค้งสุดท้ายเลือกตั้ง 2566*. THE ISSAN RECORD. <https://theissanrecord.co/2023/05/09/billion-economy-of-morlum-the-ignored-thai-soft-power/>
- ห้องข่าวบันเทิง. (2568, สิงหาคม 15). *หมอลำไอศดอล ลูกอีสานสู่สากล เสรีจากความม่วนใจกลางกรุงเม็กซิโก!* [Image attached]. Facebook. <https://share.google/NTeMsUpWrWZv1WfdY>
- อนุชิต ไกรวิจิตร. (2026, 26 มกราคม). *อาเซียนพาราเกมส์ 2025 ปิดฉากด้วยรอยยิ้มและความม่วนจอย*. THE STANDARD. <https://thestandard.co/asean-para-games-2025-closing/>
- Creative Economy Agency. (ม.ป.ป). *Music Exchange โครงการส่งเสริมศิลปินและธุรกิจเทศกาลดนตรีของไทยสู่ตลาดสากล*. <https://www.cea.or.th/th/single-project/music-exchange>
- Khanittha J.. (2567, 27 สิงหาคม). *โกอินเตอร์! ลำโย ไททองคำ เตรียมลัดฟ้าทัวร์ยุโรปเต็มวง 9 ประเทศ*. SANOOK. <https://www.sanook.com/music/2473685/>
- Sundew. (2024, 5 ตุลาคม). *Cultural Marketing การตลาดจาก ความเชื่อ และวัฒนธรรม ที่ถูกเล่าใหม่*. *การตลาดวันละตอน*. <https://everydaymarketing.co/marketing-strategy/cultural-marketing-marketing-from-beliefs-and-cultures-that-are-being-re-told/>
- ZOLAR [@ZOLARofficialTH]. (2568, ตุลาคม 12). *ZOLAR SCHEDULE [UPDATE] 13.10.2025 ZOLAR x ระเบียบวาทะศิลป์ SHOW TIME : 22.00 VENUE : แยกหทัยมิตร*. [Image attached] [Tweet]. X. <https://x.com/ZOLARofficialTH/status/1977299958551515261>